

УДК 338.48-6:615.838

Охота В.І.,  
к.е.н., доцент кафедри міжнародного бізнесу та туризму  
Тернопільського національного економічного університету

## ІНВЕСТИЦІЙНО–ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ САНАТОРНО- КУРОРТНОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

Okhota V.I.,  
cand.sc.(econ.), assistant professor of international  
business and tourism department  
Ternopil National Economic University

### INVESTMENT AND INNOVATIVE POTENTIAL OF MEDICAL AND HEALTH TOURISM IN TERNOPIIL REGION

**Постановка проблеми.** В даний час розвиток лікувально-оздоровчого туризму є пріоритетним державним завданням, оскільки торкається якісного життєзабезпечення діяльності людини та спрямований на відновлення і розвиток її фізичного і духовного здоров'я. Лікувально-оздоровчий туризм здійснює значний внесок в сталий розвиток суспільства та є одним із стабільно зростаючих джерел поповнення державного бюджету. Лікувально-оздоровчий туризм в світовому масштабі стрімко розвивається. Так, за прогнозом Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), до 2022 р. туризм спільно зі сферою охорони здоров'я стане одним з найбільш пріоритетних напрямків розвитку національних економік.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Теоретичні та практичні аспекти інвестиційного забезпечення інноваційного потенціалу підприємств сфери гостинності висвітлені у працях багатьох науковців, зокрема: Ткаченко А.М. [1], Шаповалової О.М. [2; 3], Борисової О.В. [4], Бунтової Н. [5], Антоненко І.Я. [6], Давидової О. [7], Мендели І.Я. [8], Галямара В.О. [9], Найдюк В.С. [10]. Оскільки Тернопільщина володіє усіма необхідними ресурсами для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, проблематика вдосконалення матеріально-технічної бази санаторно–курортних комплексів та впровадження інноваційних напрямків лікування є досить актуальними для регіону.

**Постановка завдання.** Метою даної статті є дослідження інвестиційно-інноваційного потенціалу санаторно-курортної сфери Тернопільщини та пошук шляхів залучення інвестиційних ресурсів в розвиток санаторно-курортних комплексів Тернопільщини на інноваційних засадах.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Дослідження теорії і практики лікувально-оздоровчого туризму довело його значну роль в активізації внутрішнього споживання та експорту туристичних послуг. В даний час актуальність розвитку цього виду туризму пов'язане з формуванням здоров'я нації і розвитком людського потенціалу; залученням в господарську діяльність соціокультурних і наукових досягнень суспільства; збереженням і раціональним використанням рекреаційно-ресурсного потенціалу курортних місцевостей; формуванням в суспільстві цінностей, орієнтованих на збереження і примноження ресурсів природного і соціокультурного потенціалу країни.

Санаторно-курортний туризм Тернопільщини визнаний одним із пріоритетних напрямків, проте, не зважаючи на вигідне геополітичне розташування, наявність цінних лікувально-рекреаційних ресурсів та конкурентоспроможну туристичну базу для розвитку практично усіх видів туристичної діяльності, санаторно-курортна сфера регіону перебуває в стані хаотичного, розрізненого та повільного розвитку. До гальмуючих чинників її розвитку слід віднести:

- слабку матеріальну базу багатьох об'єктів курортної інфраструктури;
- недостатнє усвідомлення потенціалу санаторно-курортного туризму, його впливу на регіональну економіку;
- відсутність комплексного лікувально-оздоровчого продукту;
- недостатня увага місцевих та регіональних органів влади до проблем розвитку санаторно-курортної галузі, зокрема при розробці стратегій та програм економічного розвитку;
- низька інвестиційна та ділова активність місцевого бізнесу в туризмі;
- дефіцит кваліфікованих медичних кадрів у сфері туризму та рекреації;
- неефективність рекламних кампаній щодо популяризації туристичного продукту;
- низька ефективність системи просування санаторно-курортних продуктів на ринок.

Ринок лікувально-оздоровчого туризму як економічна система представляє собою сукупність економічних відносин і інститутів, що визначають характер функціонування, взаємодії суб'єктів господарювання, які забезпечують виробництво і реалізацію лікувально-оздоровчих послуг. У

соціальному аспекті функціонування санаторно-курортного комплексу обумовлено потребою людей у відпочинку, лікуванні, курортній реабілітації, відтворенні фізичних, емоційних і інтелектуальних сил. На сьогодні в Тернопільській області налічується 12 спеціалізованих засобів розміщування (0,6% усіх спеціалізованих засобів розміщування в Україні), з них 8 санаторіїв (у т.ч. 5 дитячих), 2 санаторії-профілакторії, 2 бази відпочинку (табл. 1).

Таблиця 1

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади Тернопільщини

	Рік		
	2012	2013	2014
<b>Кількість закладів, од</b>	<b>15</b>	<b>14</b>	<b>12</b>
Санаторії	9	9	8
у тому числі дитячі	5	5	5
Санаторії-профілакторії	3	2	2
Бази та інші заклади відпочинку	3	3	2
<b>У них ліжок (місць), од</b>	<b>2088</b>	<b>2013</b>	<b>1713</b>
у санаторіях	1535	1510	1310
у тому числі дитячих	585	610	610
у санаторіях-профілакторіях	193	143	143
у базах та інших закладах відпочинку	360	360	260
<b>Кількість оздоровлених, осіб</b>	<b>14189</b>	<b>14199</b>	<b>13779</b>
у санаторіях	12064	12033	11737
у тому числі дитячих	4146	4035	4063
у санаторіях-профілакторіях	1010	1051	1050
у базах та інших закладах відпочинку	1115	1115	992

Джерело: [11]

Упродовж 2014 р. у спеціалізованих засобах розміщування Тернопільської області відновили своє здоров'я та відпочивали 13,8 тис. осіб (на 420 осіб, або на 3,0% менше, ніж у 2013 р.), у т.ч. у літній період – 5,2 тис. осіб.

Найбільша питома вага оздоровлених (38,2% від загальної кількості) припала на санаторій "Медобори" (с. Конопківка Теребовлянського району), 15,6% – на санаторій "Барвінок" (с. Мшанець Зборівського району), 13,0% – на санаторій "Веселка" (с. Петриків Тернопільського району). Інвестиційно-інноваційний потенціал санаторно-курортного туризму Тернопільщини представлений в таблиці 2.

Таблиця 2

Інвестиційно-інноваційний потенціал санаторно-курортного туризму Тернопільщини

Санаторно-курортний заклад	Спеціалізація та методи терапії
1	2
Бережанський обласний комунальний дитячий гастроентерологічний санаторій «Золота липа» (м. Бережани Бережанського району)	Гастроентерологічний санаторій розгорнуто на 100 ліжок, з них 60 — для гастроентерологічних, 10 — для ендокринологічних, 10 — для нефрологічних, 20 — для частохворюючих дітей із захворюванням верхніх дихальних шляхів. Санаторій функціонує цілорічно. Особливу увагу тут приділяють режиму дня, дієтичному харчуванню, кліматотерапії, геліотерапії, аеротерапії, тобто щоденні прогулянки на свіжому повітрі у лісовій місцевості. У фізіотерапевтичному кабінеті використовуються: електролікування, світлолікування, озокерито – парафінотерапія, киснево – синглетна терапія, масаж, вібромасаж.
Санаторій «Збруч» (сmt. Гусятин, Гусятинський район)	Спеціалізація: захворювання органів травлення; захворювання органів опорно-рухової системи; хвороби сечостатевої системи (чоловіків та жінок), нирок та урологічні захворювання; захворювання ендокринної системи та порушення обміну речовин; захворювання шкіри та наслідки опікової хвороби; наслідок хвороб, пов'язаних з дією факторів антропогенного в тому числі радіаційного забруднення. Методи лікування: кліматотерапія; лікувальна фізкультура (кінезотерапія); внутрішнє застосування лікувальних мінеральних вод; бальнеотерапія; гідротерапія (гідропатія); пелоїдо- та тепло терапія; електро- світлотерапія та інші види апаратної (штучної) фізіотерапії; лікувальний масаж. Інші види терапії: фітотерапія, медикаментозна терапія, аромотерапія, лікування бішофітом, загальна кількість ванн - 11, загальна кількість лікувальних басейнів - 1, кількість грязьових кушеток - 14.

продовження табл. 2

1	2
Санаторій «Медобори» (с. Конопківка Теребовлянського району)	Спеціалізація: захворювання опорно - рухового апарату; захворювання периферичної та центральної нервової системи; захворювання кісток, м'язів, зв'язок; захворювання серцево - судинної системи; гінекологічні захворювання запального характеру, безпліддя; захворювання легеневої системи. Методи лікування: бальнеотерапія, пивотерапія (лікування "живим" пивом), іпотерапія (лікувальна верхова їзда). У лікувально-діагностичному відділенні санаторію працюють: лабораторія, кабінети функціональної діагностики, бальнеологічне відділення з натрійхлоридними, сірководневими ваннами, душами, підводним масажем, вертикальною витяжкою, басейном; торфогрязове і озокеритопарафінове відділення, сухі вуглекисні ванни, бювет з натрій-хлоридною водою, фізіотерапевтичні кабінети, кабінети лазерної та магнітотерапії, рефлекс- і психотерапії, мануальної терапії, гінекологічні, кишкові кабінети, зрошення мінеральними водами; стоматологічні і зубопротезні кабінети; апітерапія, спелеотерапія, аромотерапія і фітолікування.
Санаторій «Барвінок» (с. Мщанець Зборівського району)	Спеціалізований офтальмологічний санаторій, вищої категорії, який проводить діагностику, комплексне консервативне та хірургічне лікування широкого діапазону очних захворювань у дітей та дорослих та реабілітацію хворих із захворюванням очей. Також проводиться лікування супутніх захворювань: лікування периферичної нервової системи, захворювань і травм органів опорно-рухового; шлунково-кишкового тракту, верхніх дихальних шляхів. Спеціалізація: захворювання, що потребують консервативної терапії: міопія, гіперметропія, астигматизм; амбліопія, косоокість, порушення бінокулярного зору; катаракта; глаукома; дистрофія, помутніння більма рогівки; дегенерації, дистрофії сітківки і судинні оболонки; атрофії зорового нерва; хронічні судинні захворювання сітківки і зорового нерву; зміни ока при гіпертонічній хворобі, цукровому діабеті; кон'юнктивіти, блефарити, мейбомейт; наслідки травм ока, що потребують консервативної терапії. Лікування супутніх захворювань: захворювання опорно-рухового апарату; хвороби нервової систем. Основні методи лікування: склеропластика; кріодеструкція; хірургічне лікування; підбір окулярів і контактних лінз.
Кременецький обласний комунальний дитячий психоневрологічний санаторій (м. Кременець Кременецького району)	Спеціалізація: неврози, невротичні реакції, невротичні стани не різко виражені; початкові стадії патологічного формування особи; неврозоподібні стани; церебрастенічні і астеничні стани; заїкання легкої і середньої важкості, недорозвиток мови, логоневрози; енурез; відставання в розумовому розвитку не різко виражене. На базі закладу функціонують кабінети: фізіотерапії (електролікування, світлолікування ультразвуком), масажу (різні види масажу, аромотерапія), лікувальної фізкультури з тренажерами, логопеда, лабораторія, де проводять загальні клінічні обстеження.
Заліщицький обласний комунальний дитячий санаторій (м. Заліщики Заліщицького району)	Оздоровчий заклад спеціалізується на реабілітації, профілактиці, оздоровленню дітей з захворюваннями серцево-судинної, легеневої системи, порушенням осанки, сколіози, захворюваннями периферичної нервової системи. Індивідуальний курс лікування включає: водні процедури (душ Шарко, циркуляторний душ, висхідний), оздоровчі ванни з лікувальними складниками (морська сіль, ромашка, хвоя, підводний душ та масаж, фізіотерапевтичне лікування, кисневі коктейлі, лікувальний масаж та фізкультура, оздоровчі процедури у басейні та сауні.

Джерело: розроблено автором

Проведене дослідження інвестиційно-інноваційного потенціалу ринку лікувально-оздоровчого туризму на Тернопільщині переконує у необхідності розробки маркетингової стратегії розвитку курортних територій, регіональних програм системного розвитку і підтримки рекреаційних підприємств валеологічного типу, підвищення конкурентоспроможності санаторно-курортних послуг. До дієвих напрямків підвищення конкурентоспроможності санаторно-курортного туризму слід віднести:

- 1) розробка нової концепції формування санаторно-курортного тур продукту, спрямованої на безмежний розвиток людського потенціалу, орієнтація турпродукту на задоволення комплексу туристичних потреб;
- 2) визначення складових маркетингової концепції просування санаторно-курортного турпродукту і основ формування брендів підприємств оздоровчо-лікувального туризму;
- 3) використання національних соціокультурних чинників в процесі виробництва турпродукту лікувально-оздоровчого туризму: етнічні оздоровчі практики, духовні традиції оздоровлення;
- 4) комплексне використання рекреаційно-ресурсного потенціалу;
- 5) формування маркетингової унікальності санаторно-курортного турпродукту: використання традиційних оздоровчих практик, релігійних традицій, розробка креативної концепції турпродукту як інноваційної форми інтернет-дистрибуції санаторно-курортного турпродукту;

6) диверсифікація санаторно-курортного турпродукту та його орієнтація на перспективні сегменти попиту;

7) удосконалення інфраструктури, зокрема дотримання сучасних технологічних стандартів організації простору й оформлення інтер'єру, соціокультурний та історичний контексти в дизайні інтер'єру;

8) відповідність інфраструктури концепції підприємства;

9) вдосконалення менеджменту медичного персоналу: оптимізація кадрового складу, розвиток надихаючого лідерства;

10) використання компетенцій персоналу в просуванні турпродукту.

Комплексний підхід до формування сучасного ринку лікувально-оздоровчого туризму в Україні диктує необхідність вдосконалення нормативно - правової бази, яка регулює правовідносини в сфері модернізації санаторно-курортного комплексу регіону, системи оподаткування, вирішення питань власності, системи державного регулювання і підтримки туристської діяльності. Для цього необхідне коригування національної системи сертифікації курортно-оздоровчих послуг та категоризації санаторіїв як засобів розміщення з урахуванням процесів інтеграції України в міжнародний турринок. А також розробка організаційно-правового механізму впровадження міжнародних та національних стандартів туристсько-рекреаційного обслуговування, врегулювання питань землекористування, системних заходів з управління екологічним станом рекреаційних зон, формування реєстрів курортних і екскурсійних об'єктів, природних лікувальних ресурсів, проведення експертних досліджень стану екологічної обстановки на курортних територіях.

**Висновки з проведеного дослідження.** Отож, для українського ринку все ще актуальні такі проблеми, як бюрократизм, нерозуміння бізнес-процесів, відсутність чітких критеріїв роботи, недосконалість нормативної бази та непрозорість ринку, що в свою чергу призводить до того, що інвестори з цікавістю придивляються до ринку санаторно-курортних послуг України, але вкладати гроші не ризикують. Зокрема, безліч питань викликані реалізацією норм Закону України «Про державно-приватне партнерство», до яких можна віднести:

- неготовність держави до такої співпраці: недосконалість системи управління розвитком державно-приватного партнерства (ДПП), відсутність чіткого розмежування повноважень між органами державної влади, неналежне їх кадрове забезпечення, відсутність ефективного механізму надання державної підтримки в сфері ДПП тощо;

- неготовність приватних партнерів до такої співпраці, що виявляється в низькому рівні довіри до органів державної влади та обізнаності з питань переваг реалізації інвестиційних проектів на принципах державно-приватного партнерства тощо;

- проблеми, що характеризують умови господарської (інвестиційної) діяльності в країні (несприятливий інвестиційний клімат, наявність проблем у відносинах між органами державної влади та приватним сектором при проведенні погоджувальних процедур, захисту прав власності інвесторів, вирішенні господарських спорів тощо).

Тому, активізація інвестиційних процесів в санаторно-курортній сфері Тернопільщини можлива через:

- формування сприятливих умов для ефективної синергетичної взаємодії між органами державної влади, підприємствами туристичної індустрії, освітніми установами, інвесторами, громадськими організаціями та споживачами туристичних послуг шляхом комплексного використання політичних, організаційних, соціально-економічних, правових та інших важелів;

- розвиток міжрегіональної та міжнародної співпраці з провідними світовими та вітчизняними туроператорами ринку медичного туризму;

- реалізацію міжнародних грантових проектів в сфері туризму, рекреації та санаторно-курортного лікування;

- формування сприятливих умов ведення інвестиційно-інноваційної діяльності в галузі лікування та оздоровлення;

- реалізацію маркетингових заходів, спрямованих на формування привабливого іміджу, позиціонування та активне просування санаторно-курортних послуг Тернопільської області на вітчизняному та міжнародному туристичному ринку.

#### Література

1. Ткаченко А.М. Інвестиційне забезпечення інноваційного потенціалу промислового підприємства [Електронний ресурс] / А.М. Ткаченко, Д.М. Тимошенко. – Режим доступу: [http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia\\_5\\_119.pdf](http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_5_119.pdf).

2. Шаповалова О.М. Інноваційна діяльність, як основа підвищення конкурентоспроможності готельного господарства / О.М. Шаповалова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 16 (205). – С. 224-228.

3. Шаповалова О.М. Аналіз інноваційної діяльності у сфері послуг на прикладі готельного господарства / О.М. Шаповалова, С.С. Козьякова // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 17. – С. 70-74.
4. Борисова О.В. Перспективи розвитку інноваційної діяльності в індустрії гостинності [Електронний ресурс] / О.В. Борисова. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/eko/04april2014/09.pdf>.
5. Бунтова Н. Інноваційний шлях розвитку підприємств готельної індустрії України [Електронний ресурс] / Н. Бунтова // Науковий вісник. – 2013. – Вип.12. – Режим доступу: [http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo\\_1/visnik12/fail/Buntova.pdf](http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik12/fail/Buntova.pdf).
6. Антоненко І.Я. Логістична стратегія як управлінська інновація в індустрії туризму [Електронний ресурс] / І.Я. Антоненко, Г.І. Михайліченко // Вісник Національного унів-ту "Львівська політехніка". – 2011. – Режим доступу: [http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13446/1/045\\_Log%D1%96stichna%20strateg%D1%96ja\\_281\\_291\\_714.pdf](http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13446/1/045_Log%D1%96stichna%20strateg%D1%96ja_281_291_714.pdf)
7. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвиток туристичної галузі України / О. Давидова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Економіка. – 2015. – № 7(172). – С. 65-69.
8. Мендела І.Я. Планування інноваційних стратегій підприємствами готельного бізнесу / І.Я. Мендела // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2013. – Випуск 9. – С. 122-129.
9. Галямар В.О. Перспективи розвитку інноваційної діяльності в сфері гостинності на засадах кластерного підходу [Електронний ресурс] / В.О. Галямар. – Режим доступу: <http://conf.htei.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/Galyamar.pdf>.
10. Найдюк В. С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств / В.С. Найдюк // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 3. – С. 251-263.
11. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм у області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.te.ukrstat.gov.ua](http://www.te.ukrstat.gov.ua)

### References

1. Tkachenko, A. and Tymoshenko, D. "Investment maintenance of innovative potential of industrial enterprises", available at: [http://zgia.zp.ua/gazeta/evzdia\\_5\\_119.pdf](http://zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_5_119.pdf). (access date March 15, 2016)
2. Shapovalova, O. (2013) "Innovative activity as the basis for increasing the competitiveness of the hotel industry", *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia*, no. 16 (205), pp. 224-228.
3. Shapovalova, O. and Koziakova, S. (2013), "Analysis of innovation in services in case hotel management", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 17, pp. 70-74.
4. Borysova, O. (2014), "Prospects for innovation in the hospitality industry", available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/eko/04april2014/09.pdf>. (access date March 16, 2016)
5. Buntova, N. (2013). "Innovative development of hotel industry enterprises of Ukraine", available at: [http://lvivacademy.com/vidavnitstvo\\_1/visnik12/fail/Buntova.pdf](http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik12/fail/Buntova.pdf). (access date March 15, 2016)
6. Antonenko, I. and Mykhailichenko, H. (2011), "Logistic strategy as a management innovation in tourism industry", available at: [http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13446/1/045\\_Log%D1%96stichna%20str](http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13446/1/045_Log%D1%96stichna%20str). (access date March 14, 2016)
7. Davydova, O. (2015), "Features of the application of innovation in the tourism industry of Ukraine", *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, no. 7 (172), pp. 65-69.
8. Mandela, I. (2013), "Planning strategies for innovative enterprises of hotel business", *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, issue 9, pp. 122-129.
9. Haliamar, V. (2015), "Prospects for innovation in the field of hospitality on the basis of cluster approach", available at: <http://conf.htei.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/Galyamar.pdf>. (access date March 14, 2016).
10. Naidiuk, V. (2013), "Essence and preconditions of innovative enterprises", *Marketynh i menedzhment innovatsii*, no 3, pp. 251-263.
11. "Spa treatment, organized leisure and tourism in the area", available at: <http://te.ukrstat.gov.ua> (access date March 15, 2016).

Рецензент : д.е.н., професор Тернопільського  
національного економічного університету В.Я. Брич